

Muzejsko društvo Železniki in Muzej Železniki v preteklem desetletju

Rudi Rejc

V uvodniku sem na kratko opisal nastanek in delovanje Muzeja Železniki in Muzejskega društva Železniki. V Zborniku Železne niti št. 5 je bil objavljen prispevek Kratek pregled nastanka in delovanja Muzejskega društva Železniki. V prispevku si lahko preberete vse o nastajanju muzeja in Muzejskega društva Železniki. V zborniku Železne niti št. 6 pa je bil objavljen prispevek 40 let Muzeja Železniki in 30 let Muzejskega društva Železniki. Zanjih 10 let delovanja bom bolj podrobno predstavil v tem prispevku.

Naše osnovno poslanstvo je pridobivanje, evidentiranje, hranjenje, raziskovanje in promoviranje gradiva lokalne zgodovine. S svojimi dejavnostmi, razstavami, predavanji in muzejskimi delavnicami za otroke vzpostavljamo vez med preteklostjo in sedanjostjo ter slednjo skušamo čim bolj približati najširši javnosti. Prostovoljno delo članov Muzejskega društva in vestno delo zaposlenih v muzeju sta za Muzej, Javni zavod Rati-tovec in Občino Železniki neprecenljiva.

2010

V maju na mednarodni dan muzejev je bilo slovesno odprtje muzejske stavbe – Plavčeve hiše. Prenova je potekala 12 let, vmes so se leta 2007 zgodile tudi katastrofalne poplave. Prisotne sta pozdravila župan občine Železniki Mihael Prevc in direktorica Direktorata za kulturno dediščino na Ministrstvu za kulturo Damjana Pečnik. (Jure

Rejec: Prenova Plavčeve hiše v Železnikih v letih 1994–2009, Železne niti št. 7, 2010; in Katja Mohorič Bonča, Odprtje prenovljene Plavčeve hiše, Železne niti št. 7, 2010.)

Pričeli smo z obnovo šestih strojev, ki so dolgo ležali po raznih depojih v Železnikih in so bili tudi večkrat poplavljeni. (Janez Rihtaršič, Obnova prvih strojev z začetka kovinarstva v Železnikih, Železne niti št. 8, 2011.)

Otvoritev Muzeja po prenovi. Foto: Aleksander Čufar

Pripravili smo pogodbo o medsebojnih razmerjih med Javnim zavodom Ratitovec Železniki in Muzej-skim društvom Železniki.

V Galeriji so razstavljali: Tone Kavčič slike, Vlado Jehart fotografije, Muzejsko društvo Železniki fotografije 12-letne prenovle Muzeja, Antonov vrtec otroške umetnine, Stanka Golob slike iz peska, Turistično društvo Železniki čipke, Mira Golja in Ivanka Keber slike ter Tomaž Benedičič, Matjaž Benedičič, Janez Tolar in Ludvik Leben fotografije.

Pesniško zbirko Izpovedi je predstavil Andrej Rant. Izvedene so bile muzejske otroške delavnice Železarstvo in oglarstvo, Mlinarstvo, Lov na zaklad in Izdelava gregorčkov.

Strokovna ekskurzija nas je vodila po Zgornjesavski dolini. Ogledali smo si Gornjesavski Muzej Jesenice na Stari Savi, Pristavo družine Zois v Javorniškem Rovtu, v Ratečah pa Kajžnikovo hišo z gostujočo razstavo o Stanku Bloudku.

Na pobudo Mira Kačarja smo sodelovali na ses-tankih odbora za pripravo Groharjevega leta.

2011

Prva izkopavanja na Štalci so potrdila, da se je železarstvo v Selški dolini pričelo pred 2.500 leti. Najpomembnejše najdbe s Štalce so od leta 2018 predstavljene v arheološki vitrini. (Franci Bogataj: Štalca, halštatska naselbina, Železne niti št. 11, 2014; Lucija Grahek: Kočevnik pri Kališah – novo prazgodovinsko najdišče v Selški dolini, Železne niti št. 11, 2014; Andrej Bogataj: Pisni zgodovinski viri o Štalci, železarstvu in arheologiji, Železne niti št. 12, 2015.)

Za Muzej smo pripravili letak formata A5 s fotografijami zbirk in krajšimi opisi ter ga poslali oziroma raznosili po Sloveniji. Pred Muzejem smo postavili večjo označevalno tablo z dvema klopčama. Na mednarodni dan muzejev smo v drugem nadstropju odprli spominsko zbirko o Niku Žumru, zraven pa razstavili tudi prva dva prenovljena stroja z začetka kovinarstva v Železnikih. Ob tem smo izdali tudi spominsko razglednico. Tega leta je bila dokončana obnova trga pred plavžem, ki se ga vse premalo uporablja za prireditve.

Z razstave o Groharju. Foto: Aleksander Čufar

Občina Železniki je razglasila leto 2011 za Groharjevo leto. Sodelovali smo tudi v Muzejskem društvu. Železne niti so postregle s prispevki, ki so jih pripravili dr. Andrej Smrekar, Miro Kačar, dr. Vida Košmelj, Primož Pegam, Marjan Peternej, Andrej Demšar, Jože Bogataj, Aleksander Čufar in učenci Osnovne šole Železniki. Izdelali smo tudi dve razglednici, portret Ivana Groharja in nekaj naših pomembnih osebnosti.

Vsa dogajanja v galeriji so potekala pod logotipom praznovanja Groharjevega leta. Najprej smo razstavili fotografije manj znanih Groharjevih del, to razstavo smo poleti ponovili. Sledile pa so razstave ilustracij Nine Drol, rezbarij Olge in Alojzija Šmid, projektov in otroških umetnin Podružnične šole Davča, fotografij Otona Naglosta, Mohorja Kejžarja, Kristine Rutar, Anje Podreka in Nine Kojc ter slik Sare Bolte in Agate Pavlovec.

Dr. Janez Rihtaršič je pripravil predavanje o prenovi strojev iz časa začetkov moderne industrije. Dr. Marija Stanonik je predstavila svoji knjigi Nekoč je bilo jezero in Kamniti most. Izvedene so bile muzej-

ske otroške delavnice Slike iz peska, Stare družabne igre, Poslikane skrinje in Stare igrače. Maja smo se udeležili srečanja odbornikov Muzejskih društev Škofja Loka, Žiri in Železniki v Škofji Loki.

Strokovna ekskurzija nas je tokrat vodila v slovensko Istro. Obiskali smo Pokrajinski muzej Koper, ki domuje v baročni palači Belgramoni Tacco. V vasi Stari Peter smo si ogledali značilno istrsko Tonino hišo, v Sečoveljskih solinah Muzej solinarstva, v Piranu pa smo se sprehodili po mestu in se povzpeli do baročne cerkve sv. Jurija.

2012

V Muzejskem društvu smo se poklonili našemu rojaku Antonu Globočniku pl. Sorodolskemu. Dvakrat smo obiskali Postojno, kjer je živel in deloval. (Alenka Čuk: Ob 100-letnici smrti Antona Globočnika, Železne niti št. 9, 2012; in Rudi Rejc: Poklon velikemu Slovincu, Železne niti št. 9, 2012.)

Pripravili smo razstavo Ob bistrem potoku je mlin

Razstava o mlinarstvu. Foto: Igor Mohorič Bonča

o mlinarstvu na porečju Selške Sore. (Katja Mohorič Bonča: Mlinarstvo na porečju Selške Sore, *Železne niti* št. 9, 2012.) Pripravljena je na panojih, tako da je prenosljiva. Konec leta smo tako že gostovali v Sokolskem domu v Škofji Loki. Ob tej priložnosti smo zapisali moto muzeja: Muzej Železniki, prostor, kjer vedenje naših babic in dedkov posredujemo vnučkam in vnukom.

Zaradi popravkov Zakona o društvih v Uradnem listu 64/2011 smo prenovili Pravilnik Muzejskega društva Železniki. Pripravili smo tudi Pravilnik o organizaciji, izdajanju in urejanju Zbornika za Selško dolino *Železne niti*. Oba skupaj smo potrdili na Občnem zboru.

Sodelovali smo tudi z Zavodom za pospeševanje turizma Bled v produktu zelena kartica gosta Gorenjske. Kartica naj bi gostu s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj omogočala popust pri vseh partnerjih na Gorenjskem.

V galeriji smo gostili naslednje razstave: razstavo Moč jekla – martinarna Jesenice Gornjesavskega muzeja Jesenice, razstavo čipk in vzorcev Vide Kejžar, razstavo fotografij Aleksandra Čufarja; OŠ Antona Globočnika Postojna in Filatelistično-innumizmatično društvo Postojnska jama so pripravili razstavo ob 100-letnici smrti Antona Globočnika, na ogled so bile muzejska razstava Ob bistrem potoku je mlin, razstava čipk Turističnega društva Železniki, slik Martine Lotrič, rezbarij Viktorja Marušiča in fotografij Janeza Papeža.

Pripravili smo projekcijo dokumentarnega filma Sodarstvo na Selškem in predavanje Sodarstvo v Selški dolini. (Katja Mohorič Bonča: Sodarstvo v Selški dolini, *Železne niti* št. 10, 2013.) Izvedene so bile tudi muzejske otroške delavnice: Muzejski zakladi, Čas brez električne luči, Škrati, Dražgoški kruhki in Volna.

Strokovna ekskurzija je tokrat obiskala Slovenski etnografski muzej v Ljubljani. Ogledali smo si stalno razstavo Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta in ravnokar prenovljeno Med naravo in kulturo. V muzeju hranijo tudi nekaj predmetov iz naših krajev, skrinje, prte in panjske končnice.

2013

Po treh letih obnove strojev, ki pomenijo začetek moderne kovinske industrije, smo postavili novo zbirko, ki domuje v tovarni Domel (nekdanja Tehnica). (Katja Mohorič Bonča: Muzej Železniki je bogatejši za novo zbirko tehniške dediščine Železnikov, *Železne niti* št. 11, 2014.)

Brata Andrej in Franci Bogataj sta muzeju podarila prve arheološke najdbe na Štalci. Tako smo postavili prvo vitrino o arheologiji. (Andrej Bogataj: Štalca – stara naselbina, vetrne peči in železo, *Železne niti* št. 10, 2013.)

Za mednarodni muzejski dan smo pripravili ogled rezultatov projekta LEADER na območju LAS loškega pogorja z naslovom (O)živela kultura. Sodelovali smo Občina Žiri z Muzejem Žiri, Občina Gorenja vas-Poljane s Šubičevo hišo in Muzejsko društvo Železniki z Muzejem Železniki. Partnerji smo pripravili tudi skupno promocijo. (Jure Rejec: (O)živela kultura, *Železne niti* št. 10, 2013.)

Na DRSC Ljubljana in Občino Železniki smo poslali dopis o ohranitvi ostanka protitankovskih ovir starojugoslovanske vojske. Tu je bila namreč zadnja obrambna črta meje z Italijo do leta 1940. Dobili smo odgovor, da gradnja davškega mostu v ta del ne bo posegala. Žal so na to pozabili kasneje leta 2016 ob prenovi ceste proti Zalemu Logu. Le sreča je rešila, kar se je rešiti dalo. Mimo je prišel Vincencij Demšar in en kos odpeljal s seboj. Ostale so izgubili. Po dogovoru z Občino Železniki, Muzejskim društvom Železniki in Kulturno-turističnim društvom Zali Log pa so jih kasneje nadomestili in od leta 2018 stojijo pri novem davškem mostu.

V galeriji smo postavili razstavo Gornjesavskega muzeja Jesenice Valjarna, razstavo fotografij dr. Petre Draškovič, slik Toneta Benedika, razstavo slik Aleksandra Jesenovca, Franca Ranta, Lojzeta Tarfile in Staneta Zgaga, razstavo Unescovi spomeniki na Češkem Veleposlaništva republike Češke, razstavo čipk Čipkarske šole Železniki in kovanih izdelkov Marjana Žitnika, fotografij Andreja Tarfile in fotografij Janeza Tolarja. Skupaj s Fundacijo Gojmira

Prenovljeni stroji v Tehnici. Foto: Igor Mohorič Bonča

Antona Kosa smo pripravili razstavo njegovih fotografij iz življenja v Selcih in Škofji loki.

Razstava Ob bistrem potoku je mlin je v času prireditve Sadovi jeseni gostovala v Sorici. Aleksander Čufar je pripravil predavanje o fotografiji Barve v naravi in Bilo je некоč. Izvedene so bile muzejske otroške delavnice: Glina, Rezbarjenje in Orehove lupinice.

V letu 2013 je plaketo Občine Železniki prejel Uredniški odbor Zbornika za Selško dolino Železne niti ob izdaji jubilejne 10. številke Zbornika Železne niti. V desetih letih so v Uredniškem odboru sodelovali Jaka Benedičič, Andrej Bogataj, Jože Bogataj, Katja Mohorič Bonča, Jože Dolenc, Irena Prevc Hajdinjak, Jernej Hudolin, Jožica Kačar, Primož Pegam, Peter Polajnar, Aleš Primožič, Katarina Primožič, Rudi Rejc, Jure Rejec, Bojan Rihtaršič, Anton Sedej, Tadeja Šuštar in Ladi Trojar.

2014

Ekipa Muzejskega društva si je s pomočjo jamarjev ogledala in raziskala notranjost plavža. (Andrej Bogataj: Plavž – raziskava 2014, Železne niti št. 12, 2015; in Bojan Rihtaršič: Plavž, Železne niti št. 14, 2017.)

Tone Bogataj je prevzel obnovo čevlarskega šivalnega stroja iz nekdanje Čevljarne Ratitovec. Ob prenovi tovarne je stroj odkupil Stane Habjan, ki je bil čevljar. Po njegovi smrti nam je njegova družina šivalni stroj podarila. Upamo, da je to zametek predstavitve nekdanj pomembne čevlarske umetnosti v Selški dolini. V muzeju smo pripravili kratke opise vseh zbirk v angleškem, nemškem in italijanskem jeziku. Natisnili smo tudi nove vstopnice v obliki knjižnega kazala z desetimi različnimi motivi.

V galeriji so razstavljali: Marjan Žitnik retrospektivo oblikovanja, likovna skupina Evridika slike, Andrej Bogataj fotografije, Marjan Vodnik rezbarije, Blaž Dolenc fotografije, Turistično društvo Železniki in Čipkarska šola čipke, Rafael Podobnik fotografi-

Raziskava notranjosti plavža. Foto: Andrej Bogataj

je, Osnovna šola Železniki grafike, Margareta Mlinar Heinrihar in Simon Razpotnik pa keramiko in risbe.

Razstava Ob bistrem potoku je mlin je gostovala v Liznjekovi domačiji v Kranjski Gori. Predstavljen je bil film Janeza Habjana Šinkelni in strojenje kož po starem. Na slovenski kulturni praznik smo organizirali prvo javno branje poezije v Železnikih. Aleksander Čufar je pripravil predavanje Kako fotografirati in Kako fotografirati ljudi. Vlado Jehart je pripravil projekcijo fotografij Živali v gorah, gozdovih, na travnikih, ob jezerih in rekah. Slovensko etnološko društvo pa je predstavilo zbornik Etnološko konservatorstvo in varstvo dediščine na Slovenskem. Izvedene so bile muzejske delavnice Izdelovanje dražgoških kruhkov, Pletenje moških in ženskih nogavic in Polstenje. Izvedene so bile muzejske otroške delavnice Pečnice, Družabne igre in Platno.

Strokovna ekskurzija nas je vodila v Poljansko dolino. Obiskali smo utrdbo Rupnikove linije na Golem vrhu. Potem smo si ogledali dve prenovljeni kulturni hiši Muzej Žiri in Šubičevo hišo v Poljanah, s katerima smo sodelovali pri projektu (O)živela kultura.

2015

Že konec leta 2014 smo Javni zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine zaprosili za izdajo kulturnovarstvenega soglasja za izkopavanja na Štalci. Le-tega smo tudi dobili. S pomočjo prostovoljcev Muzejskega društva, skupine Stik in s sodelovanjem Inštituta za arheologijo ZRC SAZU smo izvedli sondiranje na Štalci. V treh sondah se je našlo kar nekaj zanimivih najdb, ki so po analizi potrdile, da so na Štalci talili železo že v halštatski dobi. (Franci Bogataj, Rene Masaryk, Ivan Marija Hrovatin in Lucija Grahek: Pred 2.500 leti so na Štalci že kovali železo, *Železne niti* št. 13, 2016.)

Ekipa Muzejskega društva se je po prve izkušnje o taljenju odpravila na Festival starodobnega pridobivanja in predelave železa v muzejski rezervat Stará hut' u Adamova na Moravsko, Republika Češka.

Prireditve so v letu 2015 potekale v znak praznovanja 200 let šole v Železnikih. *Železne niti* št. 12 so objavile prispevke, ki so jih o šolstvu v Železnikih napisali Franc Rant, Katja Mohorič Bonča, Katarina

Primožič, Tadeja Šuštar in Primož Šmid.

Za tekoče leto je Republika Slovenija vsem društvom v Sloveniji poslala dopis o obvezni uporabi davčne blagajne. Za vsa društva je to pomenilo strošek od 1.000 do 2.000 eur. Vsak mesec pa je treba plačevati še strošek povezave z davčno upravo. Zaradi prodaje zbornikov na terenu smo se odločili za manjšo prenosno izvedbo.

Pripravili smo kratko vsebino načrtovane prenove čipkarske zbirke v muzeju. Dopis o nameri smo

poslali morebitnim donatorjem: Občini Železniki, Javnemu zavodu Ratitovec Železniki, Krajevni skupnosti Železniki in Turističnemu društvu Železniki.

V dar smo dobili vitrino v obliki piramide. Podaril jo je Loški Rotary klub. Zasluge za to ima Franci Bogataj. S trgovino Mercator smo sodelovali pri projektu Radi delamo dobro.

V galeriji so razstavljali: Peter Pokorn fotografije Škofjeloškega pasjona, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka je pripravil razstavo Kuge, lakote

Izkopavanja na Štalci.
Foto: Andrej Bogataj

in vojske – reši nas, o Gospod; Gornjesavski muzej Jesenice je pripravil razstavo Gozdovi Kranjske industrijske družbe, Antonov vrtec ob 20-letnici razstavo likovnih in ustvarjalnih otroških del, Simon Benedičič je razstavljal fotografije, Čipkarska šola Železniki čipke in Meta Markelj čipke na oblačilih. Osnovna šola Železniki je pripravila razstavo šolskih glasil Naše poti, Muzej in Muzejsko društvo Železniki pa sta ob 200-letnici šole pripravila razstavo Naša osnovnošolska leta. Razstavljeni so bili predmeti, ki so jih prinesli članice in člani Muzejskega društva, nekaj eksponatov pa je bilo dodanih iz depoja muzeja.

Na slovenski kulturni praznik je bilo izvedeno drugo javno branje pesmi. Predstavljen je bil dokumentarni film Janeza Habjana Kuhanje zdravilnega smovnika pod Blegošem. Na mednarodni muzejski dan je bila na trgu pred plavžem izvedena igra Kje je meja v izvedbi Kulturno-turističnega društva Dražgoše. Pripravili smo tudi predavanje dr. Janez Rihtaršiča Postopki taljenja železove rude v prazgodovini. Razstava o mlinarstvu je

gostovala v Podružnični šoli Selca. Izvedene so bile muzejske otroške delavnice Kovaški izdelki in Klekljana zapestnica.

Strokovna ekskurzija nas je tokrat vodila v Bukovo, kjer smo si ogledali prezračevalno napravo v predoru. Obiskali smo Jakovkno hišo v Podbrdu, zbirko Ivana Beguša v Zgornjih Danjah in Groharjevo hišo v Sorici.

2016

Ekipa Muzejskega društva se je kot del ekipe Ivana Cundriča po praktične vaje taljenja železove rude odpravila na Festival taljenja v Staro Fužino pri Bohinju. (Janez Rihtaršič, Bojan Rihtaršič in Andrej Bogataj: Prvi in drugi poskus taljenja železa, kakor so to pred 2.500 leti počeli na Štalci, Železne niti št. 15, 2018.)

Leta 2016 smo uspeli po 22 letih popolnoma prenoviti čipkarsko zbirko. Ker tega nismo opisali v Železnih nitih, je prav, da prenovo opišem tu-

Prenovljena čipkarska zbirka. Foto: Aleksander Čufar

kaj, saj je zbirka zasijala v popolnoma novi, sveži podobi in moderni zasnovi. Osnovnemu prikazu čipk in klekljanja smo dodali drobne zanimivosti iz življenja čipkaric. V zbirki bo prav vsak obiskovalec našel kaj zanimivega. Na novo so bile izdelane čipke – detajli, narejeni po starih vzorcih, in všite v zavese. Večino čipk, ki jih hrani muzej, pa smo dali v predale, da so zaščiteni pred svetlobo. Svojo galerijo najboljših čipk pa je dodalo Turistično društvo Železniki. Razstavo si lahko ogledate tudi s posneto glasbeno podlago potrkavanja klekeljnov. Delo so odlično opravili domači izvajalci. Načrt notranje opreme je izdelal Bojan Rihtaršič, Rihtaršič Arhitektura Železniki, mizarska dela Triis Železniki, grafiko in fotografije Decop Železniki, električno napeljavo in razsvetljavo Vistop Dolenja vas, zavese Modno šiviljstvo Meta Markelj Železniki in klekljarice Turističnega društva Železniki, podlogo pod eksponati in čipkami Šiviljstvo Mija Habjan Železniki in beljenje prostora E CO pleskarstvo Železniki. Veliko popoldanskih prostovoljnih ur pri pospravljanju in postavljanju čipkarske zbirke pa smo opravili člani Muzejskega društva. Porabljenih je bilo okrog 14 tisoč evrov. Brez sponzorjev prenova seveda ne bi uspela. Sredstva so prispevali Domel Holding Železniki, Muzejsko društvo Železniki, Javni zavod Ratitovec Železniki, Občina Železniki, Krajevna skupnost Železniki in Turistično društvo Železniki. Nekaj popusta na računih pa so prispevali tudi nekateri izvajalci. Otvoritev smo izvedli junija v okviru 17. Svetovnega klekljarskega kongresa OIDFA. V času kongresa smo v sodelovanju Turističnega društva, Muzejskega društva in Čipkarske šole postavili tudi razstavo čipk z naslovom Generacije čipkaric. Prenovljeno zbirko in razstavo so si ogledali obiskovalci iz vseh delov sveta, ki so se udeležili kongresa v Ljubljani. Na kongresu v Ljubljani smo pomagali pri postavitvi razstave nagrajenih čipk z natečaja OIDFA, ki so prispele iz vsega sveta in jih je sprejemala naša učiteljica klekljanja Irena Benedičič.

V tovarni Alples so nam za depo odstopili dve skladiščni mesti. V ta namen sta bila izdelana dva

velika lesena zaboja z vrati v velikosti 240 x 150 x 180 cm. Zaboja stojita na skladiščnih paletah, vsebujeta police, sta pokrita in zaklenjena s ključavnico. Na Češnjici pri pošti smo postavili večji reklamni pano za Muzej.

Zdravnik iz Kranja nam je podaril relief, ki ga je imel v svoji ordinaciji. Romana Rakovec, hčerka avtorja reliefa Toneta Logondra, je povedala, da je izdelan po skicah Iveta Šubica, ki predstavlja goreči Prtovč med drugo svetovno vojno. Relief je iz spomenika NOB, ki stoji na Prtovču. Nova obogatitev muzejske zbirke je večji kovaški meh. Muzeju ga je podaril Janez Gartner s Češnjice. Deloval je v eni izmed kovačij, verjetno na Češnjici. Iz hiše na Zalem Logu pa smo dobili okovana vrata, lesena vrata in gavtre. Le-te je priskrbel Bojan Rihtaršič oz. Zavod za spomeniško varstvo.

V galeriji so razstavljali: Dejan Košir fotografije, Mohor Kejzar slike, Minca in Bojan Rihtaršič fotografije arhitekture v detajlih. V sodelovanju Turističnega društva, Muzejskega društva in Čipkarske šole je bila postavljena razstava čipk z naslovom Generacije čipkaric. Lojze Tarfila, Franc Rant in Stane Zgaga so razstavljali slike. Razstavo ob 70-letnici kovinarstva smo pripravili Muzejsko društvo, Muzej, tovarni Domel in Niko. Razstavo smo potegnili v leto 2017. Po končani razstavi nam je Peter Polajnar podaril svojo osebno zbirko, Rok Pajntar pa predmete, ki jih je našel na podstrešju nekdanjega Nika. Te predmete in še nekaj drugih (Muzej, Domel in Niko) smo po razstavi popisali in prenesli v depo.

Na slovenski kulturni praznik je bilo izvedeno tretje javno branje (kovanje) pesmi. Predavanje Skrivnost podzemlja Jelovice je pripravilo Jamarsko društvo Kranj.

Strokovna ekskurzija nas je tokrat peljala v Dražgoše, kjer smo si ogledali muzejsko zbirko. V Kropi smo si ogledali muzej in kovačnico, kjer so nam prikazali izdelavo žebeljev. V Kamni Gorici pa nas je Tone Kavčič vodil do izvira kislega studenca Vrčica. Sprehodili smo se po kraju in si ogledali muzejsko hišo Mežnarija.

2017

Leto 2017 je bilo razglašeno za Krekovo leto. Sodelovali smo tudi v Muzejskem društvu in skupaj s Planinskim društvom za Selško dolino pripravili razstavo o Krekovi koči. Razstava je prikazala J. A. Kreka v vlogi planinca. Ratitovec je bil namreč njegova priljubljena gora, Prtovec pod njim pa kraj, kjer je pogosto preživel proste dneve. Za razstavo smo dobili tudi maketo Krekove koč, ki jo je bratu Lojzetu izdelal France Lotrič. Po končani razstavi nam je Lojze maketo podaril in smo jo postavili v našo muzejsko zbirko. Postavili smo jo v novo vitrino, k zvonu in prvi vpisni knjigi z Ratitovca. V zborniku Železne niti št. 14 so prispevke o dr. Janezu Evangelistu Kreku prispevali Franc Pfajfar, Miha Šimac, Marjan Kokalj in Katja Mohorič Bonča.

Ekipa Muzejskega društva je tokrat preizkus taljenja opravila doma. (Janez Rihtaršič, Bojan Rihtaršič in Andrej Bogataj: Prvi in drugi poskus taljenja železa, kakor so to pred 2.500 leti počeli na Štalci, Železne niti št. 15, 2018.)

Dve stari cevi iz Kališ, narejeni za vodovod do elektrarne na Racovniku, smo skladiščili pri mizar-ski delavnici Toneta Demšarja na Jesenovcu.

V depo smo predstavili črtnik, ki nam ga je podaril Domel. Naprava je češke proizvodnje, stara 50 let, dimenzij 50 x 50 x 50 cm in precejšnje teže. Predstavlja pa prehod z ročne proizvodnje na avtomatizirano. Stane Zgaga je posnel film o delovanju stroja.

V galeriji je gostoval Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja loka z razstavo V zaledju soške fronte, Boris Oblak je razstavljal karikature, na ogled smo postavili muzejsko razstavo Krekova koč na Ratitovcu, Mohor Demšar je razstavljal lesene igrače skozi dve stoletji, klekljarice iz Železnikov in Lepoglave čipke, Tone Kavčič slike in Boleslav Čeru slike. Varstveno-delovni center Kranj, Enota Škofja loka je predstavil izdelke svojih varovancev. Muzejska razstava Mlinarstvo na porečju Selške Sore je gostovalo v Podružnični šoli Davča.

Na slovenski kulturni praznik je bilo na trgu pred plavžem izvedeno četrto javno branje pesmi. Za

Razstava Krekova koč na Ratitovcu. Foto: Simon Benedičič

člane Muzejskega društva je bil organiziran pohod na Štalco z ogledom arheološkega najdišča. Na muzejsko noč je Kulturno-turistično društvo Dražgoše izvedlo predstavo Cigan čarovnik, Ludvik Janež pa je pripovedoval povesti iz Čadrga. Izvedli smo predavanje Prvi poizkus taljenja železa, kakor so to nekoč počeli na Štalci.

Strokovna ekskurzija nas je peljala v Ajdovščino. Ogledali smo si ostanke rimske utrdbe, Lavričev trg, Edingov dvorec, rimske terme in ajdovsko tržnico. Obiskali smo arheološko razstavo in zbirko fosilov v muzeju. Peš smo se odpravili mimo ajdovskih fužin do izvira Hublja. Ekskurzijo smo zaključili v Vipavskem Križu.

2018

V letu 2018 je potekala tretja obnova plavža. Naš tehnični spomenik je dobil novo streho. Zunanost je bila popolnoma očiščena in na novo zafugirana. Očistili in zaščitili so tudi vse kovinske dele.

Ekipa Muzejskega društva: Andrej Bogataj, Bojan Rihtaršič in Janez Rihtaršič, se je udeležila prireditve Fužinarski dnevi v Stari Fužini. Tokrat jim je taljenje zelo dobro uspelo. Iz 8,2 kg rude so dobili 3,5 kg težkega volka. Del volka je šel v analizo, drugi del, 1,6 kg volka, pa so kasneje v Dašnici ponovno segregali in skovali v 380 g težko železno kocko. (Janez Rihtaršič, Bojan Rihtaršič in Andrej Bogataj: Prvi in drugi poskus taljenja železa, kakor so to pred 2.500 leti počeli na Štalci, *Železne niti* št. 15, 2018.) O vsem dogajanju je bil posnet tudi film, ki ga je posnel Stane Zgaga. Film je bil predvajan na dan evropske kulturne dediščine v Kulturnem domu Železniki.

Na muzejsko noč smo odprli novo, povečano in sodobnejšo arheološko vitrino. Po uspešnih poizkusih taljenja smo v vitrino dodali tudi nove najdbe s Štalce in nekaj novih prikazov taljenja. Postavljena je bila z lastnimi sredstvi. Načrte je pripravil Bojan Rihtaršič, Rihtaršič arhitektura Železniki, mizarska dela s steklom je opravil Triis Železniki. Načrt in postavitev notranjosti in njeno osvetlitev je izdelal An-

drej Bogataj. Na vrhu vitrine je risba Andreja Čuf - ra, v kateri je upodobljena Štalca pred 2.500 leti, kakor si jo predstavljamo danes. V vitrini so fragmenti okrašene posode, svitki, del žrmelj, oglje zогlenelih tramov, brus, sulično kopito in utež iz peščenjaka. Na ogled so neuspeli volkovi, različne žlindre, ostanke talilne peči in šoba za vpihovanje zraka ter železova ruda (bobovec, žarjena ruda, zdrobljena ruda), kremen in oglje. Dodan je tudi prerez peči z vsebino. Izdelana je tudi rekonstrukcija talilne peči.

Na mednarodni muzejski dan ob vpisu kruhka v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije smo odprli stalni kotiček s predstavitvijo malega kruhka. Posnet je bil tudi film o izdelavi loškega in dražgoškega kruhka. (Katja Mohorič Bonča: Krajčki, srčki, fajfe in druge podobe dražgoških kruhkov, *Železne niti* št. 15, 2018; in Kati Sekirnik: Mali kruhek med tradicijo in sodobnostjo, *Železne niti* št. 15, 2018.)

Muzej Železniki – Javni zavod Ratitovec se je s še štirimi kulturnimi centri: Šubičeva hiša, Muzej Žiri, Loški muzej, RC DUO Škofja loka, vključil v projekt Kjer domujejo zgodbe: transverzala muzejev in kulturnih centrov na Škofjeloškem.

Iz Selc (Albin Lavtar) je bil pripeljan večji vrtalni stroj znamke Vulcano, 1889. Peter Polajnar pravi, da je bil to prvi stroj v Železnikih. Prevzel ga je Janez Rihtaršič. Pri njem bo počakal do pravega časa za obnovo. Konrad Triler nam je podaril stare jaslice, Janez Črntvec pa tehtnico za tehtanje predmetov za hrambo v depozitu, saj ne smemo preseči dogovorjene teže.

V galeriji so se predstavili: Muzejsko društvo Škofja loka z razstavo in predstavitvijo knjige Za našo stvar ob 80-letnici delovanja, Margareta Mlinar Heinrichar in Bernard Šraj z razstavo keramike in slik, Čipkarska šola Železniki ob praznovanju 110-letnice z razstavo čipk, likovnih, fotografskih in literarnih del, Aleksander Čufar je razstavljaval fotografije, Gregor Bogataj plakate med dvema vojnama in Janez Mohorič Mokrn'slike.

Na slovenski kulturni praznik je bilo izvedeno peto javno kovanje pesmi Pred plavžem mi pesem povej, ki ga vsako leto obišče več recitatork, le re-

citator je vedno isti. Predavanje Prvi preizkus taljenja železa, kakor so to nekoč počeli na Štalci, je bilo izvedeno v Osnovni šoli Železniki. V galeriji je ddr. Verena Vidrih Perko pripravila predavanje Kulturna dediščina: vse kar smo bili, smo, bomo, znamo in veljamo.

Izpeljali smo društveni pohod na Ratitovec z nabiranjem rude in ogledom razstave o Krekovi koči, ki je bila preseljena iz galerije v Krekovo kočo. Skozi

leto smo pripravljali program za praznovanje 40-letnice Muzejskega društva in 50-letnice Muzeja v letu 2019. Najprej je bil izdelan logotip praznovanja.

Pripravili smo dve arheološki strokovni ekskurziji: vodeni ogled Mosta na Soči z arheologom Miho Mlinarjem ter ogled arheoloških predmetov s Cvingerja na Dolenjskem v knjižnici Katedre za arheologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani z arheologinjo Manco Vinazza.

Arheološka vitrina.
Foto: Aleksander Čufar

Izvedli smo tudi strokovni izlet v Bohinj. Pod vodstvom arheologinje Marije Ogrin smo si ogledali Plavž sv. Eme, arheološko najdišče Ajdovski gradec, Muzej Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, cerkev sv. Janeza Krstnika, Planšarski muzej v Stari fužini in Oplenovo hišo v Studorju.

2019

Praznovanje smo pričeli z obešanjem zastave na stavbo muzeja in izdelavo predstavitvene zloženka Muzejskega društva in Muzeja o poslanstvu, dogodkih skozi zgodovino, organiziranosti in načrtu praznovanja. Za vse prireditve imamo izdelane priponke z logotipom praznovanja. Na slovenski kulturni praznik je bilo izvedeno šesto javno branje pesmi, pred prireditvijo pa je bil prikaz kovanja žebeljev. Pripravili pa smo tudi nakovalo za kovanje fužinarskega denarja, ki smo ga izdelovali tudi kot spominek na ta dan. Nakovalo se uporablja pri vseh letošnjih prireditvah in seveda stalno v muzeju. An-

drej Bogataj je na zanimiv način sestavil fotografije o delovanju društva in muzeja v 50 letih, kar smo razstavili na hodniku Občine. Marca smo odprli razstavo maket: cerkve, kozolci, plavži, vozovi ... Izdelali so jih domačini z Zalega Loga Bojan Benedičič, Ivan Čerin, Viktor Čerin in Drago Mihelčič, domačini iz Železnikov Anton Potočnik, Pavle Šuštar in pokojni Cveto Arnol ter gostujoči Janez Širok iz Polhovega Gradca. Prav tako v marcu je Katarina Primožič pripravila večer pripovedovanja in poslušanja z naslovom: Ne vem, če je bilo res, tako so mi povedali.

V maju smo razstavo fotografij z občine prenesli v tovarno Domel. V galeriji smo postavili razstavo Prebliski. Slike je v zadnjih dveh letih naslikal Stane Zgaga. Na mednarodni muzejski dan smo pripravili brezplačen ogled muzejskih zbirk in na trgu pred plavžem prikaz kovanja žebeljev. Obiskovalci so si lahko izdelali fužinarski denar. Prav tako v maju smo pripravili pohod na Štalco. Pot na Štalco bi v prihodnosti radi označili in opremili z opisi zanimivih lokacij. Na noč muzejev so bila ponovno odprta

Kovanje fužinarskega denarja. Foto: Simon Benedičič

vrata muzeja. Na prizorišču ob plavžu smo pripravili igro Hoja na plavž. Prirejena je bila po baladi Friedricha Schillerja. Zaigrali so jo člani Kulturno-umetniškega društva France Koblar po zamisli Katje Mohorič Bonča in Tine Bonča.

V juniju je skupina članov Muzejskega društva, ki preizkuša stare postopke taljenja, kakršni naj bi potekali na Štalci, sodelovala na Fužinarskih dnevih v Stari Fužini. Postavili so dve peči in preizkusili dve rudi. Taljenje je popolnoma uspelo. Volk iz magnetne rude je bil velik, gnetljiv, in zanimivo, precej okrogel. Težek je bil 8,35 kg. Drugi, iz limonitne rude – bobovec, pa je neочиščen tehtal 8,1 kg. Skupino Štalca so sestavljali Andrej Bogataj, Bojan in Janez Rihtaršič, Klemen Čufar, Matjaž Jelenc, Stane Hajdinjak in Ivan Hrvatini. Konec junija smo sodelovali na 57. Čipkarskih dnevih. V galeriji smo skupaj s Turističnim društvom postavili razstavo čipk. Na plavžu smo obesili transparent s prikazom notranjosti plavža, pred muzejem se je koval fužinarski denar. V nedeljo pa je bil prost vstop v Muzej.

V avgustu je ekipa Štalca na prostoru pri pošti pripravila prikaz gradnje peči in kovaškega ognjišča. Najprej smo peč sušili in ogrevali. Nato je potekalo taljenje, podiranje peči, izvlek in kovanje volka. V vmesnem času pa so prikazali tudi ponovno segrevanje in kovanje polovice volka, ki je nastal v Stari Fužini. Konec avgusta pa smo z nastopom terceta Rožančevi fantiči in Franceta Tuška ter otvoritvijo razstave fotografij Muzej v letu praznovanja obeležili 50 let Muzeja Železniki. V Muzejskem društvu nam za objave in publikacije manjka fotografij, želeli pa smo tudi dobro dokumentirati muzej, kakršen je v letu praznovanja. K sodelovanju smo povabili domače fotografe, ki so v treh mesecih naredili več kot 350 fotografij. Fotografije so pripravili naši domači fotografi Simon Benedičič, Aleksander Čufar, Stane Gortnar, Igor Mohorič Bonča, Bojan Rihtaršič in Janez Tolar.

Do konca leta pa sledijo še javno vodstvo po zbirkah Muzeja, voden ogled arheološkega najdišča Štalca, Štalco bodo obiskali tudi študenti arheologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani pod vodstvom arheologinje Mance Vinazza. Razstavo fotografij našega

dosedanjega dela bomo prenesli v Sokolski dom Škofja Loka in kasneje v Domel na Trati, sledi strokovna ekskurzija v Tolmin in Most na Soči, razstava kovanih izdelkov iz Kroke, večer pripovedovanja in poslušanja zgodb, zaključek praznovanja, izid te številke zbornika za Selško dolino Železne niti in razstava fotografij našega dela, ki se na koncu leta prenese v galerijo in tam prezimi do prve razstave v letu 2020.

Leto 2020 in naprej

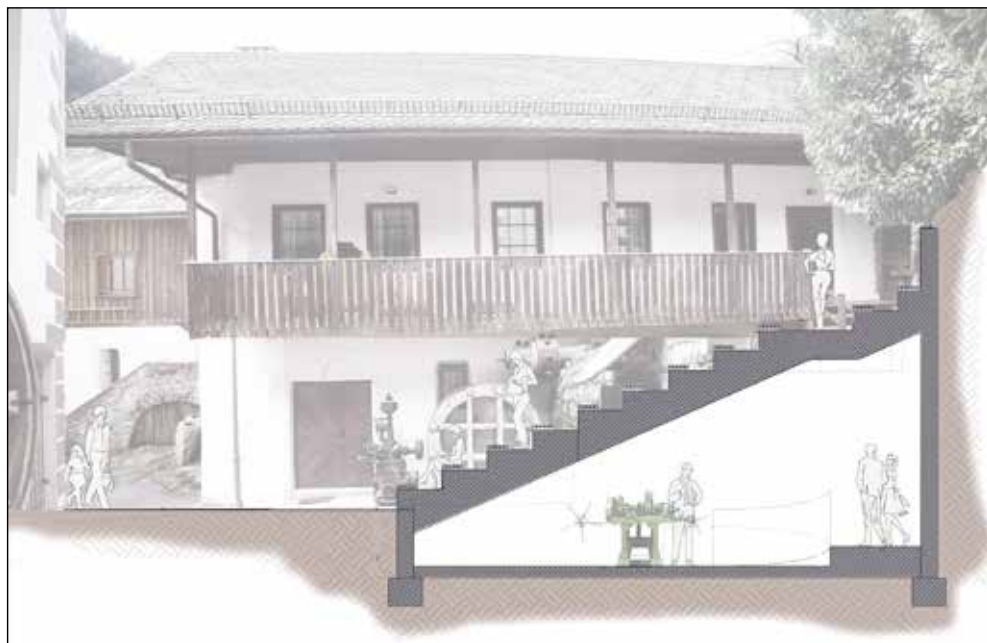
Naša razmišljanja o prihodnosti. Treba je iskati evropske razpise za kulturno dediščino, ki jih veliko premalo koristimo. Kaj vse so v zadnjih desetih letih naredili v sosesčini ... Občina Žiri muzej in njegovo okolico, Občina Gorenja vas-Poljane Šubićevo hišo, Rupnikovo linijo in Tavčarjev dvorec ...

Muzej in Muzejsko društvo Železniki za svoje delovanje nujno potrebujejo dodatne prostore za hranjenje občutljivih eksponatov, knjižnico, arhiv, sobo za občasne tematske razstave, pedagoške dejavnosti, predavanja, delavnice in seveda za širjenje zbirke (čevljarstvo, podarjena umetniška dela ...). Vse te prostore bi lahko pridobili z ureditvijo muzejskega podstrešja.

Glede na to, da je tehniška dediščina pomembna identiteta kraja, je naša nujna naloga, da prenovljene stroje z začetka kovinske industrije, ki stojijo v Domelovih prostorih, prestavimo v Muzej. Za to pa potrebujemo nove prostore. Bojan Rihtaršič je že pripravil načrt prenove dela stavbe in dvorišča, kjer bi jih lahko postavili in dodali še vse zbrane eksponate ob 70-letnici kovinarstva. Zraven pa bi nastal še lep prostor za otvoritve, koncerte, predstave ...

Prav tako iščemo tudi prostor za postavitve makete plavža, ki trenutno stoji v neprimernem vlažnem depozitu muzeja. Plavž je v velikosti 210 x 345 cm in ima višino 391 cm. Če imate oz. če kje vidite tak prostor, prosimo, da nam sporočite.

Že dolgo si prizadevamo muzej vpisati v Register slovenskih muzejev. Vendar je tukaj precej problemov, ki so povezani predvsem z velikimi denarnimi vložki.

Risba prostora pred galerijo z zgibanke. Risba: Bojan Rihtaršič

Zahvala

Vsako leto pripravimo dneve odprtih vrat Muzeja: na slovenski kulturni praznik, na mednarodni dan muzejev, za muzejsko noč, občasno za Čipkarski dan, ob dnevih evropske kulturne dediščine in na ta veseli dan kulture. Na vseh otvoritvah razstav, predavanjih, predstavitev knjig in filmov vedno pripravimo tudi kulturni program. V teh letih se je zvrstilo nešteto nastopajočih: posameznikov, duetov, kvartetov, zborov, skupin in ansamblov. Prav vsi so nastopili brezplačno in se jim lepo zahvaljujem.

Zahvaljujem se vsem članicam in članom za prispevek k delovanju in stalni rasti društva, še posebej pa upravnemu odboru Muzejskega društva Železniki, ki je v teh 10 letih res opravil veliko prenov, dodatnih postavitev, raziskovanja zgodovine, nabral veliko novih eksponatov, preizkušal stare postopke taljenja železove rude in pripravil veliko dobro obi-

skanih kulturnih programov. Upravni odbor danes sestavljajo Simon Benedičič, Andrej Bogataj, Katja Mohorič Bonča, Katarina Primožič, Mira Reya, Jure Rejec, Bojan Rihtaršič, Janez Rihtaršič in Rudi Rejc. Nadzorni odbor sestavljajo Aleksander Blaznik, Lojze Tolar in Stane Zgaga. Muzejsko društvo na današnji dan šteje 49 članic in članov. Članarina znaša 10 evrov.

Vsako leto izdamo tudi eno številko Zbornika za Selško dolino Železne niti. Velika zahvala vsem dosedanjim avtorjem. V 15 letih je 473 prispevkov napisalo že 173 avtoric in avtorjev. Uredniški odbor danes sestavljajo Anja Čufar, Irena Prevc Hajdinjak, Katarina Primožič, Aleš Primožič, Tadeja Šuštar; Andrej Bogataj je tehnični urednik, Rudi Rejc pa glavni urednik. V teh letih izdajo zbornika omogoča Občina Železniki s sofinanciranjem preko javnega razpisa za kulturne dejavnosti.

Vabim vse, ki ste prispevek prebrali, da se nam pridružite pri našem delu.